

POSTANOWIENIE

Dnia 13 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania B. B.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O.
o jednorazowe odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 czerwca 2019 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w O.
z dnia 12 kwietnia 2018 r., sygn. akt V Ua [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O. uwzględnił apelację pozwanego organu rentowego i wyrokiem z 12 kwietnia 2018 r. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w O. z 26 kwietnia 2017 r., w ten sposób, że oddalił odwołanie skarżącej B. B. od decyzji pozwanego odmawiającej jej prawa do jednorazowego odszkodowania wobec nieuznania wypadku R. B. za wypadek przy pracy.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na potrzebę wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a mianowicie art. 3 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w zakresie w jakim stanowi o przyczynie zewnętrznej wypadku przy pracy. W orzecznictwie na tym tle ścierają

się bowiem dwa poglądy na temat pojmowania przyczyny zewnętrznej wypadku przy pracy.

Zgodnie z pierwszym poglądem, zwykle czynności, podejmowane w codziennej pracy w normalnych warunkach, wykonywane jednak w nadmiernym – przy uwzględnieniu właściwości pracownika, jego indywidualnych cech fizycznych lub psychicznych – wysiłku mogą być czynnikiem zewnętrznym powodującym uraz narządu zmienionego chorobą, bez potrzeby wykazywania szczególnych okoliczności w przebiegu pracy (jest to więc pogląd akcentujący spojrzenie na zdarzenie z punktu widzenia sfery wewnętrznej, podkreślający fakt zadziałania czynnika sprawczego na organizm pracownika bardziej od innych podatnego na ten czynnik). Dopuszcza się więc, że codzienne nawet czynności wykonywane w normalnych warunkach przez pracownika o zmniejszonej sprawności, czy to na skutek choroby, czy też w wyniku postępujących z wiekiem zmian w organizmie, mogą być – w zależności od całokształtu okoliczności – uznane za podjęte przy użyciu nadmiernego dla tego pracownika wysiłku. Ilustracją tej koncepcji pojmowania zewnętrznej przyczyny wypadku są wyroki Sądu Najwyższego z 9 lipca 1991 r., II PRN 3/91; z 8 listopada 1994 r., II PRN 7/94; z 22 listopada 2000 r., II UKN 63/00.

Zgodnie z drugim, należy przyjmować, że wykonywanie zwykłych czynności (normalny wysiłek, normalne przeżycia psychiczne) przez pracownika, który doznał zawału serca w czasie i miejscu wykonywania zatrudnienia, nie może być uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy. Zaś tylko w razie wyjątkowo dużego nawarstwienia się w środowisku pracowniczym niekorzystnych dla poszkodowanego okoliczności, przekraczających przeciętne normy wrażliwości psychicznej człowieka i wywołujących silne, negatywne emocje, można upatrywać w tych zjawiskach zewnętrzną przyczynę zdarzenia (uchwała Sądu Najwyższego z 6 maja 1976 r., III PZP 2/76; wyrok Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2000 r., I PKN 70/00). Pogląd ten dopuszcza możliwość zakwalifikowania jako wypadku przy pracy doznanych przez pracownika zmian w narządzie wewnętrznym o charakterze schorzenia samoistnego, pod warunkiem, że w stanie faktycznym sprawy zostaną stwierdzone szczególne, nadzwyczajne okoliczności towarzyszące świadczeniu pracy (zatem jest to pogląd akcentujący spojrzenie na zdarzenie z zewnętrznej

strony, tj. jako zadziałanie czynnika o charakterze ekscesu w normalnych warunkach wykonywania pracy).

W okolicznościach sprawy interpretacja „przyczyny zewnętrznej” zgodnie z jednym z prezentowanych stanowisk ma istotne znaczenie dla jej rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przysądu i dlatego nie został uwzględniony.

Po wezwaniu do uzupełnienia skargi, skarżąca w piśmie z 13 lipca 2018 r. w istocie powtórzyła treść wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Wobec treści wniosku należy stwierdzić, iż skarżąca odwołuje się do podstawy przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów.

Zarysowany we wniosku problem wykładni nie składa się na podstawę przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. z następujących przyczyn.

Regulacja z art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej nie jest nowa w systemie prawa i ma już swoje orzecznictwo oraz opracowania w doktrynie i piśmiennictwie. Nie zmieniła się prawna konstrukcja wypadku przy pracy w zakresie „przyczyny zewnętrznej” wypadku. Skarżąca we wniosku wskazuje na potrzebę wykładni ze względu na rozbieżności w orzecznictwie. Wielość orzeczeń dotyczących przyczyny zewnętrznej wypadku przy pracy nie wystarcza do stwierdzenia rozbieżności w orzecznictwie sądów. Różne stany faktyczne wyostrzają wykładnię i jednocześnie tłumaczą wielość orzeczeń. W aspekcie przesłanki podstawy przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. należy ocenić, czy rozbieżność występuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do wykładni „przyczyny zewnętrznej” wypadku przy pracy. Orzecznictwo Sądu Najwyższego kształtuje jednolitość wykładni i do tego orzecznictwa skarżąca odwołuje się we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania.

Teza wniosku o rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie jest zasadna. Wskazane we wniosku orzeczenia Sądu Najwyższego nie prowadzą do

stwierdzenia rozbieżności w orzecznictwie na tle wykładni art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. W przeciwnym razie Sąd Najwyższy niejako z urzędu podjąłby uchwałę w składzie powiększonym dla ujednolicenia orzecznictwa. Należy wyjść od stwierdzenia, że treść regulacji jest ogólna i jednocześnie wystarczająco konkretna, aby spełnić swoje zadanie jako prawna podstawa kwalifikacji wypadku przy pracy. Uprawnia to stwierdzenie, że orzeczenia nie wykraczają poza zakres dozwolonej wykładni ustawowej definicji wypadku przy pracy. Sąd Najwyższy ma przy tym na uwadze dotychczasowe judykaty i w ich świetle racjonalnie tłumaczy akceptowaną wykładnię. Nie inaczej jest również w odniesieniu do kwestii zgłoszonej przez skarżącego we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania. Za wyrokiem Sądu Najwyższego z 16 września 2009 r., I PK 79/09 można powtórzyć przedstawioną w nim analizę, która uzasadnia stwierdzenie, że nie spełnia się przesłanka rozbieżności orzecznictwa i nie występuje potrzeba jego ujednolicenia. Sprawa dotyczyła uznania zawału serca jako przyczyny (zewnętrznej) wypadku przy pracy, jednak wskazane stanowisko ma wymiar ogólny. W analizie zauważono, że problem nie był jednolicie postrzegany w orzecznictwie. *„Począwszy od uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 1963 r., III PO 15/62 (OSNCP 1963 nr 10, poz. 215; OSPiKA 1964 nr 2, poz. 23 z glosą W. Dżułyńskiego i glosą J. Pasternaka), w orzecznictwie przyjmuje się, że uszczerbek na zdrowiu pracownika spowodowany chorobą samoistną (zawał serca, udar mózgu, perforacja żołądka), wywołany nadmiernym w okolicznościach danego wypadku wysiłkiem (stressem) pracownika może stanowić wypadek przy pracy. Wypowiadane są w szczególności poglądy, że nadmierny wysiłek (stres) powinien być oceniany przy uwzględnieniu indywidualnych właściwości pracownika (aktualnego stanu zdrowia, sprawności ustroju) i okoliczności, w jakich wykonywana jest praca. Dopuszcza się więc, że codzienne nawet czynności wykonywane w normalnych warunkach przez pracownika o zmniejszonej sprawności, czy to na skutek choroby, czy też w wyniku postępujących z wiekiem zmian w organizmie, mogą być - w zależności od całokształtu okoliczności - uznane za podjęte przy użyciu nadmiernego dla tego pracownika wysiłku (uzasadnienie wskazanej wyżej uchwały oraz powoływane przez skarżącą wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 1991 r., II PRN 3/91, OSP*

1992 nr 11-12, poz. 263 z glosą I. Jędrasik-Jankowskiej; z dnia 8 listopada 1994 r., II PRN 7/94, OSNAPiUS 1995 nr 9, poz. 108; z dnia 5 lutego 1997 r., II UKN 85/96, OSNAPiUS 1997 nr 19, poz. 386; z dnia 21 maja 1997 r., II UKN 130/97, OSNAPiUS 1998 nr 7, poz. 219 i z dnia 15 czerwca 1999 r., II UKN 2/99, OSNAPiUS 2000 nr 17, poz. 663 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 grudnia 1994 r., III APr 41/94, OSA 1995 nr 2, s. 16; a także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1964 r., III PU 30/63, OSNCP 1965 nr 1, poz. 8; z dnia 25 października 1994 r., II URN 38/94, OSNAPiUS 1995 nr 4, poz. 52; z dnia 29 października 1997 r., II UKN 304/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 464 i z dnia 22 listopada 2000 r., II UKN 63/00, OSNAPiUS 2002 nr 13, poz. 316).

Zdecydowanie jednak przeważa (zwłaszcza w ostatnim okresie) pogląd, że wykonywanie zwykłych czynności (normalny wysiłek, normalne przeżycia psychiczne) przez pracownika, który doznał zawału serca w czasie i miejscu wykonywania zatrudnienia, nie może być uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy (por. uchwałę z dnia 6 maja 1976 r., III PZP 2/76, OSNCP 1976 nr 11, poz. 239; NP 1978 nr 1, s. 154 z glosą J. Mazurka oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1977 r., III PRN 12/77, OSNCP 1977 nr 12, poz. 248; z dnia 7 października 1986 r., II URN 166/86, OSNCP 1988 nr 2-3, poz. 37; PiZS 1988 nr 7, s. 63 z glosą J. Cholewińskiej-Trzcianki; z dnia 27 marca 1987 r., II PRN 3/87, OSPiKA 1988 nr 3, poz. 50 z glosą J. Logi; z dnia 14 lutego 1996 r., II PRN 2/96, OSNAPiUS 1996 nr 17, poz. 252; z dnia 16 kwietnia 1997 r., II UKN 66/97, OSNAPiUS 1998 nr 2, poz. 53; z dnia 16 grudnia 1997 r., II UKN 407/97, OSNAPiUS 1998 nr 21, poz. 644; z dnia 25 stycznia 2000 r., II UKN 347/99, OSNAPiUS 2001 nr 11, poz. 395 i z dnia 4 października 2000 r., I PKN 70/00, (OSNAPiUS 2002 nr 11, poz. 262, a także wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 lutego 2000 r., III AUa 864/99, OSA 2001 nr 10, poz. 71).

Musi więc wystąpić szczególna (nadzwyczajna) okoliczność w przebiegu pracy, aby zawał serca (zawsze będący przecież skutkiem choroby samoistnej, wewnętrznej) mógł być uznany za skutek przyczyny zewnętrznej. Może to być szczególny (wyjątkowy, nadmierny) wysiłek fizyczny, np. wskutek polecenia pracownikowi, by wykonał pracę trwającą dłużej niż dopuszczalny limit godzin (wyrok z dnia 1 lutego 1968 r., I PR 449/67, OSNCP 1968 nr 12, poz. 216) albo

dźwiganie lub przesuwanie ciężkiego przedmiotu w niedogodnej pozycji (uchwały z dnia 9 kwietnia 1968 r., III UZP 1/68, OSPiKA 1969 nr 3, poz. 57 z glosą T. Swinarskiego i z dnia 19 maja 1980 r., III PZP 5/80, OSNCP 1980 nr 12, poz. 228 oraz wyroki z dnia 10 lutego 1977 r., III PR 194/76, OSNCP 1977 nr 10, poz. 196; z dnia 16 lutego 1977 r., III PRN 55/76, OSPiKA 1978 nr 12, poz. 217 z glosą G. Bieńka; z dnia 29 stycznia 1997 r., II UKN 70/96, OSNAPiUS 1997 nr 18, poz. 357; z dnia 2 października 1997 r., II UKN 281/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 456; z dnia 19 czerwca 2001 r., II UKN 419/00, OSNP 2003 nr 5, poz. 136; z dnia 12 lutego 2004 r., II UK 236/03, LEX nr 390137 i z dnia 4 kwietnia 2006 r., II UK 152/05, LEX nr 390135), albo wskutek przystąpienia do pracy po okresie dłuższego urlopu, czy też wykonywania jej przez pracownika przemęczonego dotychczasową jej intensywnością i rozmiarem oraz bez odpoczynku przez dłuższy czas (wyrok z dnia 30 czerwca 1999 r., II UKN 22/99, OSNAPiUS 2000 nr 18, poz. 696), a także, gdy pracodawca nakazuje pracę, nie uwzględniając treści zaświadczenia obejmującej przeciwwskazania do jej wykonywania (wyrok z dnia 7 lutego 2006 r., I UK 192/05, Monitor Prawa Pracy 2006 nr 5, s. 269). Może to być także szczególne (nadzwyczajne, nietypowe) przeżycie wewnętrzne (stres, uraz psychiczny) w postaci emocji o znacznym nasileniu powstałe wskutek okoliczności nietypowych dla normalnych stosunków pracowniczych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1986 r., II PR 1/86, PiZS 1986 nr 8, s. 74; z dnia 24 marca 1995 r., II PRN 1/95, OSNAPiUS 1995 nr 17, poz. 216 i z dnia 11 lutego 1999 r., II UKN 472/98, OSNAPiUS 2000 nr 7, poz. 292 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 kwietnia 1994 r., III AUr 853/93, Prawo Pracy 1995 nr 1, s. 41).

Oznacza to, że wykonywanie zwykłych (typowych, normalnych), choćby wymagających dużego wysiłku fizycznego, czynności (obowiązków) przez pracownika, który doznał zawału serca w czasie i miejscu wykonywania zatrudnienia, nie może być uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 1999 r., II UKN 128/99, LexPolonica nr 348613), gdyż "sama praca" nie może stanowić zewnętrznej przyczyny w rozumieniu definicji wypadku przy pracy, ale może nią być dopiero określona nadzwyczajna sytuacja związana z tą pracą, która staje się

współdziałającą przyczyną zewnętrzną (wyrok z dnia 28 marca 2001 r., II UKN 283/00, OSNAPiUS 2002 nr 22, poz. 555)”.

Powyższa analiza uwzględnia orzeczenia wskazywane przez skarżącą we wniosku. Przedstawiony kierunek wykładni jest aprobowany także w nowszym orzecznictwie (przykładowo wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2012 r., II UK 181/11 powołany przez Sąd Okręgowy w tej sprawie). Wykładnia może być zatem uznana za utrwaloną. Oczywiście orzecznictwo nie jest konstytucyjnym źródłem prawa (art. 87 ustawy zasadniczej), dlatego nie wiąże innych sądów (za wyjątkami określonymi w ustawie). Wykładnia prawa nie jest i nie może być też ograniczona ze względu na pojemną treść samej przesłanki „przyczyny zewnętrznej”, która z założenia musi uwzględniać różne zdarzenia.

Na etapie przedsądu nie ocenia się podstaw kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), lecz tylko wskazaną we wniosku podstawę przedsądu. We wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania brak jest podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Skarżąca we wniosku nawet hasłowo nie twierdzi, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Wówczas we wniosku wymagane byłyby też zarzuty (odrębne od zarzutów podstaw kasacyjnych), które samodzielnie wskazywałyby na naruszenie konkretnych przepisów w tej sprawie i tym samym wykazywałyby, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniana. Brak jest tego we wniosku.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).